

-Ip ile Kurulan Zarf-Fiilli Parçaların Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktarımı Üzerine

Ahmet KARADOĞAN*

Özet: Şimdiye kadar diğer Türk topluluklarında meydana getirilen eserlerin pek azı Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Oysa Türk Dünyasının kültür bütünlüğü, üretilen kültür ve sanat eserlerinin karşılıklı olarak bilinmesiyle sağlanabilir. Aktarılan eserlerde de çeşitli aktarma hatalarına rastlanmaktadır. Aktarma hataları “ek”, “kelime”, “söz dizimi”, “deyimler” ve “cümle üstü birlikler” gibi hemen hemen her düzeyde görülmektedir. Bu hataların önüne geçebilmek için aktarma sorunlarını ayrıntılı olarak işleyen çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada Türkmen Türkçesindeki *-Ip* zarf-fiil ekinin Türkiye Türkçesine hangi durumlarda nasıl aktarılabilceği incelenmiştir. Sonuçta, *-Ip* ekinin Türkiye Türkçesine duruma göre dokuz farklı biçimde aktarılması gerektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Lehçeleri, Türkmen Türkçesi, Aktarma, *-Ip* Zarf-fiil Eki

Giriş

Günümüzde Türk lehçeleri, bazı küçük gruplar bir kenara bırakılırsa, kaynak bakımından Oğuz Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Uygur Türkçesi ve Bulgar Türkçesi gibi temel lehçelere dayanmaktadır. Bu lehçeleri kullanan Türk toplulukları, hemen hemen bütün Avrasya'ya dağılmış durumdadır. Türk lehçelerinin birbiriyle örtüşme oranı, kaynak bakımından aynı temel lehçeye dayanıp dayanmamasıyla yakından ilgilidir. Bunda ayrıca toplulukların tarih boyunca birbiriyle girdikleri kültürel, iktisadî, idarî vb. ilişkiler ve etkisinde kaldıkları farklı yabancı kültürler de rol oynar.

Türk Dünyası üzerindeki sınırlamaların kalkmasıyla birlikte, lehçeler arasında aktarma faaliyetleri de hız kazanmıştır. Kültür eserlerinin aktarılmasıyla değişik coğrafyalar ve değişik siyasî yapılardaki Türk topluluklarının birbirlerine

---

* *Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi / KIRIKKALE*
ahkaradogan@yahoo.com

yakınlaşması şüphesiz hız kazanacaktır. Bunun için de aktarmaların mümkün olduğunca sağlıklı yapılması gerekmektedir.

Lehçeler arası aktarmalar yoğunlaşmaya başladıktan sonra, aktarma meseleleriyle ilgili çeşitli çalışmalar da yapılmıştır (Açıkgöz 1994; Gedikli 1994; Ercilasun 1997a, 1997b; İlker 1999 vs.). Bu tür çalışmalarda daha çok, ilk bakışta göze çarpan yanlışlardan bahsedilmektedir. Son dönemlerde, seyrek de olsa hata tiplerini tasnif etmeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Uğurlu, Kazak Türkçesinden, Türkiye Türkçesine aktarılan Abay Yolu romanındaki aktarma meseleleri üzerine yaptığı çalışmada, hata tiplerini kelime, yapı bilgisi ve söz dizimi düzeylerinde tasnif etmiştir (2000a). Böylece, hataların daha çok nerelerde ve hangi durumlarda yapıldığı ortaya konmuştur. Uğurlu, daha sonraki çalışmalarında lehçeler arasındaki kelime eş değerliği konusunu işleyerek aktarma meselelerini daha ayrıntılı biçimde ortaya koymaya başlamıştır (2000b, 2002). Lehçeler arasında istem (“Valenz”) farklarından kaynaklanan aktarma hataları da, yine aynı araştırmacı tarafından ayrıca işlenmiştir (2001).

Anlaşıldığına göre, lehçeler arasındaki aktarma meselelerinin tüm yönleriyle ve ayrıntılı biçimde ortaya konması için her hata tipine yönelik müstakil çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada Türkmen Türkçesinde *-Ip* ile kurulan zarf-fiilli parçaların Türkiye Türkçesine aktarımında karşılaşılan sorunlar ve bu ekin hangi durumlarda nasıl aktarılacağı, kanaatimizce hatalı olan aktarma örnekleri çerçevesinde inceleyeceğiz.

Türkmen Türkçesindeki *-Ip* Ekinin Türkiye Türkçesindeki İşlevce Eş Değerleri

Türkmen Türkçesi –Ip = Türkiye Türkçesi –A: Türkmen Türkçesindeki *-Ip* ekinin Türkiye Türkçesine doğru biçimde aktarabilmek için zarf-fiilli parça ile temel parça arasındaki zaman ilişkisini dikkate almak gerekmektedir. Meseleye bu açıdan bakıldığında, Türkmen Türkçesindeki *-Ip* ekinin duruma göre farklı ek veya yapılarla Türkiye Türkçesine aktarılabilmesi görülmektedir. Meselâ, *diyip coğaap ber-*, *diyip gıgır-*, *diyip seslen-* gibi kalıp ifadelerde *-Ip* ekinin Türkiye Türkçesindeki işlevce eş değeri *-A* ekidir. Bu tür kalıp ifadeler *diye cevap ver-*, *diye bağır-*, *diye seslen-* biçiminde aktarılmalıdır. Örnek:

–Sizin bilen düz yerde eşekden-e böküşip bilerin, diyip, ol isginsiz seslendi (TEA 11, 93).

–“Sizinle düz yerde eşekten atlayabilirim” deyip, o sessizce seslendi (TEA 11, 93).

Bu cümledeki zarf-fiilli parça ile temel parçada iki farklı hareket yoktur; zarf-fiilli parça ile temel parça tek bir hareketi karşılamaktadır. Fakat zarf-fiilli parçanın aktarımında *-Ip* ekinin kullanılması iki farklı hareket olduğu yönünde anlam vermektedir. Bunun engellenmesi için aktarmada *-A* ekinin tercih edil-

mesi gerekmektedir. Cümlelerin doğru aktarımı şu şekilde olmalıdır: *Sizinle düz yerde eşekten atlayabilirim, diye sessizce cevap verdi.*

Aynı durum şu cümle için de geçerlidir:

Kimdekim hanı şeyle govı görýen bolsa özi öteğitsin, diyip gığırdı (TEA 11, 98).

Her kim Hanı böyle iyi görüyorsa o defolsun, deyip bağırđı (TEA 11, 98).

Bu cümle de doğru olarak şu şekilde aktarılmalıdır: Her kim Hanı böyle iyi görüyorsa defolsun, diye bağırđı

Bu arada, *diyip* zarf-fiilinin her zaman –A ekiyle aktarılmaması gerekmektedir. Bazı durumlarda *diyip* zarf-fiili ve temel parça iki farklı hareketi gösterebilir. Bu gibi kullanımlarda duruma göre –*Ip* veya –*ArAk* eklerinden biri tercih edilmelidir. Meselâ, şu cümledeki *diyip* zarf-fiili buna uygun olarak doğru biçimde aktarılmıştır:

Pulunı getirerler, diyip, yaşılı bilen hoşlaşđım (TEA 11, 278).

Paranı getirsinler, deyip ihtiyarla vedalaştım (TEA 11, 278).

Türkmen Türkçesinde –*Ip* zarf-fiil ekiyle kurulan tekrar gruplarının Türkiye Türkçesine –*Ip* değil, –A zarf-fiil ekiyle aktarılması gerekir. Aşağıdaki cümleler hatalı aktarıma örnek olarak verilebilir:

Teç serdarınkılar bilen birleşen yiğdekçeler dönüp-dönüp sövesdiler (TEA 11, 332).

Teç Serdarınkilerle birleşen yiğitler dönüp-dönüp savaştılar (TEA 11, 332).

Bu cümlelerin doğru aktarımı şu şekilde olmalıdır: *Teç Serdar'ınkilerle birleşen yiğitler döne döne savaştılar.*

Gırmızı gül ısından,

Isgap-ısgap doıayım. (TEA 10, 40)

Kırmızı gül kokusundan,

Koklayıp koklayıp doıayım. (TEA 10, 40)

Yukarıdaki cümlelerin aktarımında da –*Ip* eki kullanılmıştır. Ancak burada da –*Ip* eki Türkiye Türkçesine –A zarf-fiil ekiyle aktarılmalıydı. Türkiye Türkçesine doğru biçimde şöyle aktarılabilir:

Kırmızı gül kokusuna,

Koklaya koklaya doıayım.

Fiillerin iktidar biçimleri Türkiye Türkçesinde, asıl fiilin –A zarf-fiil ekiyle *bil*-fiiline bağlanmasıyla yapılmaktadır. Türkmen Türkçesinde ise asıl fiil, *bil*-yardımcı fiiline –*Ip* ekiyle bağlanmaktadır. Dolayısıyla fiillerin iktidar biçimleri söz konusu olduğunda –*Ip* eki Türkiye Türkçesine –A ekiyle aktarılmalıdır.

Şu cümledeki iktidar biçiminde *-Ip* eki bu durum dikkate alınarak doğru biçimde aktarılmıştır; ancak kelime tercihi yönünden eksiktir:

*“Yok, beyle dürdene sözleri diñe Alili bağış tapı**ı** biler” diyip, içinden pikir övüren gıcakçı: (TEA 11, 443).*

*“Yok, böyle inci tanesi sözleri ancak Alili bahşı bul**u**abilir” deyip içinden düşünen gıcakçı: (TEA 11, 443).*

Bu cümlelerin tam doğru aktarımı şöyle olmalıdır: *“Yok, böyle inci gibi sözleri sadece Alili bahşı bul**u**abilir” diye düşünen (= fikir yürüten) gıcakçı: Ayrıca, iki lehçe arasında eş değeri “bire hiç” olan “gıcak” gibi kelimeler, dipnotla açıklanmalıdır; bk. Uğurlu 2000b. Türkmen Türkçesinde “gıcak” “kemana benzeyen bir çalgı”nın adıdır (T. Tekin 1995: 257).*

Yukarıda bahsedilen üç farklı durumda *-Ip* eki Türkiye Türkçesine *-A* ekiyle aktarılmalıdır. Bu durumda, Türkmen Türkçesindeki *-Ip* ekinin Türkiye Türkçesindeki işlevce eş değerlerinden biri *-A* ekidir.

Türkmen Türkçesi *-Ip* = Türkiye Türkçesi *-I*: Türkiye Türkçesinde tezlilik bildiren *ver-* yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiil yapılarında asıl fiil yardımcı fiile *-I* zarf-fiil ekiyle bağlanmaktadır. Fakat Türkmen Türkçesinde bu yapı kurulurken, asıl fiil *-Ip* ekiyle *ber-* fiiline bağlanmaktadır. Bu sebeple Türkmen Türkçesindeki *-Ip ber-* yapısındaki *-Ip* eki, Türkiye Türkçesine *-I* ekiyle aktarılmalıdır. Yapılan kimi aktarmalarda bu duruma dikkat edilmediği için yanlışlıklara rastlanmaktadır. Örnek:

*“Sen maña üç gün möhletin içinde daşdan bir telpek tikip **ber!**” diyipdir (TEA 10, 63).*

*“Sen bana üç gün içinde taştan bir kalpak dikip **ver**” demiş (TEA 10, 63).*

Bu cümlelerin doğru aktarımı şöyle olmalıdır: *“Sen bana üç gün içinde taştan bir kalpak dik**iver**” demiş.*

Onda néme çalıp bereyin, halıpa? (TEA 11, 452).

Öyleyse ne çalıvereyim, mürşit (TEA 11, 452).

Yukarıdaki cümlede *-Ip* ekinin aktarımı doğru yapılmıştır; fakat *halıpa* kelimesini Türkiye Türkçesine *üstat* kelimesiyle aktarmak daha doğru olur. Cümlelerin tam doğru şöyle olmalıdır: *Öyleyse ne çalıvereyim, üstadım?*

Türkmen Türkçesi *-Ip* = Türkiye Türkçesi *-mAyA*: Türkmen Türkçesinde *-Ip başla-* biçiminde kullanılan kalıp ifadeler Türkiye Türkçesinde *-mAyA başla-* şeklindedir. Bu sebeple, *-Ip* eki Türkiye Türkçesine *-mA* “fülden isim yapma eki” ve *-A* “yaklaşma hâli eki”nden oluşan *-mAyA* yapısıyla aktarılma-

lıdır. Buna dikkat edilmezse asıl cümlenin anlamı, aktarmada doğru yansıtılmaz. Örnek olarak aşağıdaki Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesine aktarılmış cümleler karşılaştırılabilir:

Hıvalılar iki-üç taraptan berik süyşüp başladılar (TEA 11, 327).

Hiveliler iki-üç koldan öne doğru saldırdılar (TEA 11, 327).

Görüleceği üzere, bu cümlenin Türkiye Türkçesine aktarılmış şekli, aslındaki anlamı yeterince yansıtamamaktadır. Buna göre cümlenin doğru aktarımı şöyle olmalıdır: *Hiveliler iki üç koldan ileri doğru saldırmaya başladılar*.

Aşağıdaki cümlelerdeki *-Ip* eki doğru biçimde aktarılmıştır.

Şo mahal yağış yañı damcalap başladı (TEA 11, 287).

O zaman yağmur yeni yeni atıştırmaya başlamıştı (TEA 11, 287).

Toplar yanadandan arlap, cümle cahanı lertzana getirip başladı (TEA 11, 329).

Toplar yeniden patlayıp, cümle cihani titretmeye başladı (TEA 11, 329).

Bunun sonucunda, Türkmen Türkçesindeki *-Ip* ekinin Türkiye Türkçesindeki işlevce eş değerlerinden birinin de *-mAyA* (< *-mA-y-A*) ekleri olduğu söylenebilir.

Türkmen Türkçesi *-Ip* = Türkiye Türkçesi *Ø*: Türkmen Türkçesinde sıkça kullanılan *-Ip dur-*, *-Ip otur-* gibi birleşik fiil yapılarını Türkiye Türkçesine aktarırken genellikle yardımcı fiili hesaba katmamak; sadece asıl fiili aktarmak gerekmektedir. Bu durumda tabii olarak *-Ip* eki de hesaba katılmamalıdır. Fakat aktarmalarda zaman zaman bu durumun dikkate alınmamasından kaynaklanan hatalara rastlanmaktadır. Şu cümleler, bu duruma örnek teşkil edebilir:

Şeheriñ depesindeki epet Gün has aşaklap, büriñç cam yalı gızarıp durdu (TEA 11, 182).

Şehrin üstündeki âfet güneş, gayet alçalıp piriñç cam gibi kızarıp durdu (TEA 11, 182).

Çep elinin pencesi bilen yağcarıp duran dudaklarını süpürdü (TEA 11, 223).

Sol elinin arkasıyla yağlanıp duran dudaklarını sildi (TEA 11, 223).

Ol sonra üyşüp duran kızıl-kümüş şaylara yene bir seretdi-de, uludan demcağazını aldı. (TEA 11, 165)

Sonra toplanıp duran kızıl-gümüş takılara bir daha baktı ve derinden nefes aldı. (TEA 11, 165)

Bu cümlelerin doğru aktarımı şöyle olmalıdır:

Şehrin üstündeki büyük güneş iyice alçalarak piriñç kâse gibi kızardı.

Sol elinin içiyle yağlanan dudaklarını sildi.

Sonra toplanan altın, gümüş takılara bir daha baktı ve derin bir nefes aldı.

Zaman zaman Türkiye Türkçesinde de *-Ip dur-* yapısı kullanılmaktadır; fakat kullanım sıklığı çok düşüktür. Bu yapı, fiilde belirtilen hareketin sürekli ve sıkça yapıldığını vurgulamak için kullanılır. Oysa Türkmen Türkçesinde hem çok sık kullanılmakta; hem de fiildeki hareketin sürekli ve sıkça yapılmadığı durumlarda da kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu tür yapıları, Türkiye Türkçesine *-Ip dur-* biçiminde aktarmak uygun olmamaktadır.

Türkmen Türkçesi *-Ip* = Türkiye Türkçesi zaman/kip eki: Yapı bakımından birbirinden bağımsız iki cümle, Türkmen Türkçesinde *-Ip* ekiyle birbirine bağlanabilmektedir. Bu durumda, *-Ip* ile kurulan zarf-fiilli parçanın öznesi ile temel parçanın öznesi farklı olabilmektedir. Oysa, Türkiye Türkçesinde *-Ip*'lı zarf-fiilli parça ile temel parça arasında bu bakımdan bir uygunluk vardır; hem zarf-fiilli parçadaki hem de temel parçadaki hareketin öznesi aynıdır. Türkmen Türkçesinde *-Ip* ekiyle birbirine bağlanan bu tür cümleler, Türkiye Türkçesine iki ayrı cümle olarak aktarırsa bu farklı kullanım sorun olmaktan çıkar. Türkmen Türkçesindeki tek cümleyi Türkiye Türkçesine iki ayrı cümle olarak aktarırken *-Ip*'lı zarf-fiilli parçadaki fiil, zaman eki eklenerek temel parça durumuna getirilmelidir. Getirilecek zaman eki ise, temel parçaninkiyile aynı veya uyumlu olmalıdır. Bu iki ayrı cümle, yerine göre "ve" bağlama edatıyla bağlanabileceği gibi, yazıda "virgül" ile de ayrılabilir. Aşağıdaki cümlelerin aktarımında *-Ip* ekinin bu tür kullanımına dikkat edilmediği için yanlışlık yapılmıştır.

Buların üstüne-de yanan tamımızıñ garalıp görünyen divarlarını görenimde incigim sandıraç, yüregim dilinyerdi. (TEA 11, 190).

Üstüne üstlük yanan evimizin kararıp duran duvarlarını gördüğümde incigim titreyip yüregim parçalanyordu. (TEA 11, 190).

Bu cümlede anlam yönünden, zarf-fiilli parça ile temel parça birbirinden bağımsız iki hareketi karşılamaktadır. Zarf-fiilli parçanın öznesi "incigim"; temel parçanın öznesi "yüregim" kelimeleridir. Dolayısıyla, burada iki ayrı özne vardır ve bunları tek bir yükleme bağlamak Türkiye Türkçesinde mümkün olmamaktadır. Cümlenin doğru aktarımı şu şekilde olmalıdır: *Üstüne üstlük yanan evimizin kararın duvarlarını gördüğümde dizlerim titriyor, yüregim parçalanyordu.*

Aynı durum aşağıdaki cümleler için de geçerlidir. Bu cümlelerin aktarımında da yanlış yapılmıştır.

Emma ussa Çarının Gözelin yanına baranını görüp, eyyem gabanıp, gözi hanasından çıkaycak boldı (TEA 11, 111).

Fakat Usta, Çarı'nın Gözel'in yanına vardığını görünce çok kıskanıp gözü çanağından çıkacak gibi oldu (TEA 11, 111).

Bu cümlemin doğru aktarımı şöyle olmalıdır: Fakat Usta, Çarı'nın Gözel'in yanına vardığını görünce çok kıskandı, gözleri yuvasından çıkacak gibi oldu.

Sañıldap, kömege gelen yigitler bilen akıllı-başlı salamaşbam bilmedi (TEA 11, 287).

Titreyip yardıma gelen yiğitlerle doğru dürüst selamlaşamadı (TEA 11, 287).

Bu cümle de doğru olarak şu şekilde aktarılabilir: *Titredi, yardıma gelen yiğitlerle doğru dürüst selâmlaşamadı bile.*

Türkmen Türkçesi –Ip = Türkiye Türkçesi –Ip: Türkmen Türkçesindeki –Ip zarf-fiil eki kimi durumlarda da Türkiye Türkçesine aynı şekilde –Ip ekiyle aktarılmalıdır. Yukarıda bahsedilen durumların dışında kalan ve temel parçaya –Ip ekiyle bağlanan zarf-fiilli parçaların aktarımında, duruma uygun olmak şartıyla –Ip eki tercih edilmelidir. Türkiye Türkçesinde –Ip ve –ArAk ile kurulan zarf-fiilli parçalardaki hareket, temel parçadaki hareket ile aynı zamanda veya ondan daha önce olabilir. Bu sebeple Türkmen Türkçesindeki bu duruma uygun kullanımlar, Türkiye Türkçesine –ArAk'ın yanı sıra –Ip ile de aktarılabilir. Temel parça ile –Ip ve –ArAk ile kurulan zarf-fiilli parçalar arasındaki zaman ilişkisinin sistematigi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Uğurlu 1999.

Hedef metinde –Ip ile –ArAk arasında seçim yapmak tamamen üslûp ile ilgilidir; biri diğerrinin yerine de kullanılabilir. Ancak bazen –Ip'ı tercih etmek üslûp bakımından daha uygun olmaktadır. Aşağıdaki örneklere bu dikkatle bakılabilir:

–İne size pul, halva alıp hezil ediniñ diyip, bir gısım pulı köle taşlaap gidibe-ripdir (NH, 90).

–İşte size akçe, helva alarak karnınızı doyurursunuz! diyerek bir avuç akçeyi göle atıp yoluna devam eder (NH, 91).

Buradaki hedef cümlede –ArAk ekinin kullanılması zarf-fiilli parçadaki hareketin, temel parçadaki hareket ile aynı anda gerçekleştiği yönünde anlam vermektedir. Oysa kaynak cümleye göre zarf-fiilli parçadaki hareket temel parçadakinin daha öncedir. Bu anlamı yansıtabilmek için –ArAk yerine –Ip tercih edilmelidir; çünkü –Ip ekinde geçmiş zaman anlamı daha belirgindir. Bu bahiste, bazı Türk lehçelerinde –Ip ekinin geçmiş zaman eki kuruluşlarında kullanılmakta olduğu hatırlanmalıdır. Bu cümlemin üslûp bakımından doğru aktarımı

şöyle olabilir: *–İşte size para, helva alıp karnınızı doyurun! deyip bir miktar parayı göle atıp gitmiş.*

Türkmen Türkçesi –Ip = Türkiye Türkçesi –ArAk: Temel parçaya –Ip ekiyle bağlanan zarf-fiilli parçaların Türkiye Türkçesine aktarımında, bazen –Ip eki yerine –ArAk ekini tercih etmek üslûp bakımından daha uygun olmaktadır. Bu sebeple Türkmen Türkçesindeki bu duruma uygun kullanımlar, Türkiye Türkçesine –ArAk ile aktarılmalıdır. Aşağıdaki cümlelere bu açıdan bakılabilir:

Ana, şonda iki sövüş ettiğimiz bolar, diyip, Muralı ylgırıp, cogap beripdir. (TEA 10, 63)

İşte o zaman iki sövüşümüz olur diye Mirali gülümseyip cevap vermiş. (TEA 10, 63)

Bu cümlenin aktarımında da zarf fiilli parça ile temel parça arasındaki zaman ilişkisi üslûp bakımından uygun olmayan biçimde yansıtılmıştır. Çünkü asıl cümlede “gülümseme” işi ile “cevap verme” işi aynı anda gerçekleşmektedir. Fakat, cümlenin aktarımında –Ip ekinin kullanılması “gülümseme” işinin önce, “cevap verme” işinin sonra gerçekleştiği yönünde anlam vermektedir. Cümlenin üslûpça düzgün aktarılabilmesi için burada da –ArAk ekinin kullanılması gerekmektedir. Cümlenin doğru aktarımı şöyle olabilir: *Muralı, işte o zaman iki tane hayvan kesmiş oluruz, diye gülümseyerek cevap vermiş.*

Türkiye Türkçesinde –Ip ve –ArAk eklerinin kullanım alanları yukarıdaki örneklerde olduğu gibi kesin sınırlarla ayrılmış değildir. Çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılabilirler. Ancak, verilen örneklerde olduğu gibi, bazen üslûp bakımından bu eklerden birini tercih etmek daha uygun olmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada, Türkmen Türkçesindeki –Ip ile kurulan zarf-fiilli parçaların Türkiye Türkçesine aktarılmasıyla ilgili dokuz değişik durum tespit edilmiş ve doğru aktarım şekilleri aşağıda özetlenmiştir.

1. Türkmen Türkçesindeki *diyip coğaaap ber-*, *diyip gığır-*, *diyip seslen-* gibi kalıp ifadelerdeki –Ip eki, Türkiye Türkçesine –A zarf-fiil ekiyle aktarılmalıdır.
2. Türkmen Türkçesinde –Ip zarf-fiil ekiyle kurulan tekrar grupları da, Türkiye Türkçesine –A zarf-fiil ekiyle aktarılmalıdır.
3. Türkmen Türkçesinde –Ip *bil-* biçiminde kurulan iktidarî fiiller, Türkiye Türkçesine –A *bil-* şeklinde aktarılmalıdır.
4. Türkmen Türkçesinde –Ip *ber-* biçiminde kurulan birleşik fiiller, Türkiye Türkçesine –I *ver-* şeklinde aktarılmalıdır.

5. Türkmen Türkçesinde *-Ip başla-* kalıbında kullanılan *-Ip* eki, Türkiye Türkçesine *-mAyA* (< *-mA-y-A*) ekiyle aktarılmalıdır.
6. *-Ip dur-*, *-Ip otur-*, gibi birleşik fiil yapıları Türkiye Türkçesine aktarılırken birleşik fiil yapısı kullanılmamalı, sadece asıl fiil dikkate alınmalıdır.
7. Türkmen Türkçesinde *-Ip* zarf-fiil ekiyle birbirine bağlanan kimi cümlelerin ise Türkiye Türkçesine iki ayrı cümle biçiminde aktarılması gerekmektedir.
8. Yukarıda bahsedilen durumların dışında kalan ve Türkmen Türkçesinde temel parçaya *-Ip* ekiyle bağlanan zarf-fiilli parçaların aktarımında, üslûba uygun olmak şartıyla *-Ip* eki kullanılabilir.
9. Temel parçaya *-Ip* ekiyle bağlanan zarf-fiilli parçaların Türkiye Türkçesine aktarımında, bazen *-ArAk* ekini tercih etmek üslûp bakımından daha uygun olmaktadır.

Kaynaklar

- AÇIKGÖZ, H. (1994), Türk Edebiyatları Arasında Aktarma ve Karşılıklı Yayın Meseleleri, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-9-10 Aralık 1994*, Ankara: Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği: 49-51.
- ERCİLASUN, A. B. (1997a), Lehçeler Arası Aktarma, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları 93: 91-100.
- ERCİLASUN, A. B. (1997b), Türk Lehçelerinin Aktarılmasında Dikkat Edilecek Noktalar, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları 93: 179-207.
- GEDİKLİ, Y. (1994), Türk Lehçelerinden Metin Aktarma Yolları ve Metin Aktarmanın İlke ve Meseleleri, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-9-10 Aralık 1994*, Ankara: Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği: 58-69.
- İLKER, A. (1999), Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler, *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 678: 553-560.
- NH = ÖZKAN, İ., (1999), *Ependi Şorta Sözler, Yomaklar. Nasreddin Hoca Fıkraları*, Ankara: TİKA Yayınları.
- TEA 10 = CUMAEV, K. ve diğerleri (1998), *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 10 (Nesir-Nazım). Türkmenistan Türk Edebiyatı I* (Akt.: A. Duymaz, M. Ergün, N. Biray), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 2125.
- TEA 11 = CUMAYEV, K. ve diğerleri (1998), *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 11 (Nesir-Nazım). Türkmenistan Türk Edebiyatı II*, (Akt.: A. Duymaz, M. Ergün, N. Biray), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 2126.

- TEKİN, T. ve diğerleri (1995), *Türkmençe – Türkçe Sözlük. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 18*, Ankara: Simurg Yayınları.
- UĞURLU, M. (1999), *-ArAK ve -p ile Kurulan Zarf-fiilli Parçalarda Sınır Vurgulayışın Rolü*, 3. *Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 678: 1181-1187.
- UĞURLU, M. (2000a), Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve “Abay Yolu” Romanı, *Bilig. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 15: 59-80.
- UĞURLU, M. (2000b), Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği, 4. *Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 2000*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. [Baskıda]
- UĞURLU, M. (2001), Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi, *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri* [Yayımlayan: Nurettin Demir-Emine Yılmaz], Gazimağusa: 197-206.
- UĞURLU, M. (2002), Kırgız ve Türkiye Türkçesi Arasında Bire Bir Kelime Eş Değerliği. “Camiyla” Romanındaki Meseleler Üzerine, *Scholarly Depth and Accuracy. A Festschrift to Lars Johanson* [Yayımlayan: Nurettin Demir-Fikret Turan], Ankara: Grafiker Yayınları: 389-401.

On the Translation of the Adverbial Complement Formed by *-Ip* from Turkmen to Turkish

Ahmet KARADOĞAN*

Abstract: So far few works of other Turkic people have been translated into Turkish. It is a fact that the cultural unity among the Turkic people is only possible if the existing culture and cultural works are known by each of them. Yet, in translated works we see various mistakes of translation. We face with them at various levels such as suffix, word, syntax, sayings and even paragraph structure. In order to overcome the problem, it is necessary to deeply investigate the translation mistakes.

This study discusses how and in what conditions the adverbial complement of *-Ip* of Turkmen can be translated into Turkish. It is shown that, on the bases of the conditions, there are eight different forms of translation of *-Ip* from Turkmen to Turkish.

Key Words: Turkic Languages, Turkmen, Translation, the Suffix *-Ip*

---

* Kırıkkale University, Faculty of Arts and Sciences / KIRIKKALE
ahkaradogan@yahoo.com

О Переводе Деепричастных Оборотов на -ип с Туркменского Языка на Турецкий

Ахмет КАРАДОГАН*

Резюме: На сегодняшний день немногочисленное количество произведений других тюркских народов переведены на турецкий язык. Хотя, как известно, культурное единство тюркского мира зависит от взаимного ознакомления с созданными произведениями культуры и искусства. В переведенных произведениях встречаются различные ошибки почти всех уровней языка: суффиксов, слов, синтаксиса, фразеологизмов и т.к. чтобы предотвратить эти ошибки, необходимы работы, детально рассматривающие проблемы перевода.

В этой работе рассмотрено то, в каких случаях и как нужно переводить деепричастия на —ип в туркменском языке на турецкий. В результате мы пришли к выводу, что суффикс —ип при переводе на турецкий язык имеет 9 разных форм в зависимости от положения.

Ключевые слова: тюркские языки, туркменский язык, перевод, деепричастный суффикс -ип

---

* Кырыккалинский Университет, факультет естественных наук и литературы- КЫРЫККАЛЕ
ahkaradogan@yahoo.com